AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ليکوال: محمد محق
ژباړن: محب زغم

۲۰۲۰/۱۲/۲۰

ماته بېړۍ او زوروري ښې

د ديني افراطيت د ريښو او نښانو راسپړنه

(۵)

دولسمه برخه

د کرکي خپرول او افراطپالنه،

د نفرت ريښې:

د نفرت کلمه د «نفور» له ريښې څخه راخيستل شوې ده او معنا يې لرې کېدل، فاصله نيول او تښتېدل دي. د بيولوژۍ د ځينو پوهانو په نظر، د نفرت ريښې د بقا غريزې ته چې د ټولو ژوندي ساړو او انسانانو عمده غريزه ده، ورګرځي. ميکرونونه چې د مختلفو ناروغيو سرچينې دي او د انسان ژوند ته خطر جوړوي، عمدتاً په ککړو او خوسا ځايونو کې وي. په همدې وجه انسان د مردار شوي حيوان د خوسا شوي جسد يا د زوناکه زخم په ليدو سره د کرکي احساس کوي او هڅه کوي چې ځان ترې لرې کړي. همدغه د کرکي او بېزارۍ احساس د نفرت د ريښې اساس دی او تر دې حده پورې بېخي طبيعي او د ژوند د بقا لپاره لازم دی.

هاغه مهال چې انسانان په غارونو کې اوسېدل او ژوند يې عمدتاً په ښکار چلېده، د کرکي احساس له طبيعي حد څخه ور ها خوا ته وغځېد او انسان له هر هغه شي څخه کرکه وکړه چې د هغه ژوند ته يې خطر جوړولی شو، لکه لړم، مار، او نور خطرناکه موجودات.

وروسته تر دې چې انسانانو لږ لږ قبيلوي جوړښتونه او ډله‌ييز هويت پيدا کړ، ګډې ګټې سبب شوې چې له يو بل سره پيوند شي. دوی به د نوزېږيو په پالنه، د کورنۍ لپاره د خوراک په برابرولو، او د نورو اړتياو په لرې کولو کې د يو بل په څنګ کې درېدل. په دې ډول کې، پر طبيعي خطرونو سربېره، د نورو قبيلو او ډلو بريد او حمله هم د دوی ګټو ته خطر جوړاوه. خطر دا و چې نور به د دوی پر قبيلې بريد وکړي او يا د دوی خواړه ولجه کړي. په همدې وجه د دوو قبيلو تر منځ به جګړه کېده. دا تجربه سبب شوه چې د نفرت د حس لمن نوره هم پراخه شي او هغه انسانان هم رانغاړي چې د قبيلې ګټې يا ژوند ته خطر وي. دا انسانان په رقيبه او برغلګره قبيله کې وو.

خو انسانانو ورو ورو زده کړل چې د دې پر ځای چې هر وخت پر يو بل بريدونه او له يو بل سره جګړې وکړي، د محصولاتو د تبادلې او په واقعيت کې د ګټو د تبادلې لاره ومومي. په تېره بيا هله چې انسانانو کرنه پيل کړه، دې ته يې پام شو. د ښاري ژوند په پيلېدو سره، د ګټو د تبادلې د لارو چارو په اړه د انسانانو درک او مهارت لا زيات شو او د جنګ او تېښتې رابطې خپل ځای همکارۍ، راکړې ورکړې، او په لويو ټولنيزو چارو کې مشارکت ته پرېښود. په همدې لاره تمدن ايجاد شو او انساني فرهنګ د تعالي او تکامل لاره ونيوه.

خو ښاري او تمدني ژوند د کرکي د ختمېدو معنا نه درلوده. د تمدنونو او فرهنګونو تر سيوري لاندې د نښتو او جګړو لپاره نوې زمينې پيدا شوې او د هويت نوې پولې رامنځته شوې چې دا هويت د انسانانو د ډلې د ګټو د پيوند

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

تارونه وو. نوي هويتونه د توکم، قبيلي، مذهب، دين، فرهنګ، سيمي، ژبي او نورو ښکارندو پر اساس ورغېدل. دغو نويو هويتونو غوښتل چي د ډلي غړي سره يو لاس وي او د ډلي د ګټو د تأمينولو لپاره په ګډه هڅه وکړي. همدرانګه د نورو رقيبو ډلو په مقابل کي يې د «غيرت» د پارولو هڅه کوله. د ګټو پر سر شخړي چي عمدتاً مادي او د هوسايني سرچيني رانغاړي، د بشر په څو زره کلن تاريخ کي تل رواني وې او لا هم رواني دي. د غيرت کلمه او مفهوم يې هم له همدې ځايه راولاړېږي او په خپل ځای کي بايد وسپړل شي.

د ښاري ژوند په پړاو کي، کرکه نويو لوړيو ته سيخه شوه. داسي ويلی شو چي کرکه له بيولوژيکي او فيزيولوژيکي حالت څخه سوشيولوژيکي حالت ته ورسېده او د دين او فرهنګ ډګر ته يې لاره وکړه. د يوه دين لارويان د بل دين له لارويانو سره، د يوه فرهنګ کسان د بل فرهنګ له کسانو، او د يوې امپراتورۍ وګړي د بلي امپراتورۍ له وګړو سره په ټکر شول او دغه ټکر کرکه او جګړه رامنځته کړه. البته د بشر د تمدن ټول تاريخ په جنګ او نفرت نه خلاصه کېږي، بلکي لويي فکري او ادبي هڅي هم په کي شوې دي او زيات او ګټور حاصلات يې هم درلودلي دي. په همدې وجه انسان ته يې دا لاره هواره کړې ده چي خپل او د نړۍ وضعيت لا ښه درک کړي او د لا ښه ژوند کولو او لا اخلاقي اوسېدلو لاري زده کړي.

خو انساني تمدن د کرکي له شره خلاص نه شو. کرکه له بل څخه له وېرې سره او د بل له جوړولو سره ملګرې شوه. د دې شي نتيجه هغه خطرناک جنايتونه دي چي بشر په خپل تاريخ کي کړي دي او يو قوم پر بل قوم او د يوه دين لارويانو د بل دين پر لارويانو ظلمونه کړي دي. د دې جنايتونو وروستنۍ لويه بېلګه په شلمه پېړۍ کي د جرمني د نازي ګوند او د کمونيستي ټولواکو حکومتونو ظلمونه دي چي ميليونونه وګړي يې ووژل. له پخوا زماني څخه تر ننه پورې، په دې ټولو وژنو کي کرکه د عمده عنصر په توګه پاتي شوې دی.

د کرکي جلوې:

کرکه اساساً يو دروني حس دی چي د ډار، بېزارۍ او غوسي ترکيب دی. دا حس که يوازي د تاواني شيانو په مقابل کي وي، مثلاً د ميکروبونو په مقابل کي، نو طبيعي دی. موږ له ميکرونو څخه لاشعوري وېره لرو او د کړکړو شيانو او ځايونو په ليدو سره چي معمولاً بد بوی لري، د کرکي احساس کوو. تر دې بريده دا طبيعي چاره ده. خو که د کرکي سرچينه يو ژوندی موجود وي او موږ احساس وکړو چي هغه راباندې حمله کوي، لکه مار، لېوه او داسي نور خطرناک ژوي چي د زيان رسولو تصور يې کولی شو، نو د بقا غريزه په موږ کي د غضب قوه راپاروي چي د ځان دفاع وکړو. دلته وېره او کرکه له غوسي سره يو ځی کېږي. که د کرکي منبع انسان وي، د غوسي اندازه به لا زياته وي ځکه چي ګومان کوو چي مقابل لوری په لوی لاس غواړي زيان راواړوي، په تېره بيا په دې چي پوهېږو چي د دې کار غير اخلاقيتوب هم ورمعلوم دی. دلته بيا کرکه د وېرې، بېزارۍ او غوسي ترکيب وي او کله کله تر دې دوو نورو ارواييي عنصرونو د غوسي اندازه زياته وي.

که د کرکي اساس واقعي چارې وي، نه وهمي، مثلاً يوه ښکاره کس په لوی لاس تاوان را اړولی دی او په خپل کار پښېمانه هم نه دی او کېدای شي چي دا کار تکرار هم شي نو له هغه څخه زموږ کرکه به څو چنده زياته شي. دلته نو کرکه له خطر او زيان سره د مقابلي لپاره زموږ د وجود په دفاعي ميکانيزم بدلېږي او موږ بله چاره هم نه لرو. په دې حالت کي هم که څوک کرکه کوي، ګرم نه دی.

خو که کرکه د يوې واقعي چارې په وجه نه وي، بلکي د يوې وهمي او خيالي چارې په خاطر وي او کرکه دومره زياته شي چي د وجود نور ميکانيزمونه لکه اخلاقي فکر کول او اخلاقي عمل کول ځنډې ته پورې وهي، نو بيا به انديښنه ورته په کار وي. که کرکه د يوه خاص وګړي، قوم، طبقي، ډلي، ګوند، مذهب، توکم ... په باره کي د کليشو، وار له مخکي فرضونو، او خامو تصوارتو پر بنا وي، نو کرکه په ارواييي ناروغي اوړي.

څوک چي د کرکي په ناروغی اخته شي، د هغي ډلي يا هغه وګړي په اړه ناپيېلی فکر نه شي کولی او په لاشعوري ډول د هغوی په مقابل کي عکس العمل کوي. که د هغوی ښه هم ووينې، نه يې مني او داسي توجيهات ورته ګوري چي ګواکي دا استثنا ده، او که يو وړوکی عيب په کي ووينې، ډېر يې غټوي او له پشم نه پشم خان جوړوي.

په کرکي اخته وګړی تل وسواسي وي ځکه ګومان کوي چي هغه بل کس يا بله ډله په بالقوه ډول غواړي ده ته زيان ور واړوي. فکر کوي چي هغوی تل په دې لټه کي دي چي ده ته دسيسه او توطئه جوړه کړي. هغه له ډاره د هغو کارونو د مخنيوي لپاره لاس په کار کېږي چي مقابل لوری کړي نه دي او ښايي ويې نه کړي، خو دی ګومان کوي چي وبه يې کړي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ

کرکه د ډېرو نورو ناروغیو په شان، تر هر چا زیات پخپله کرکجن ته تاوان رسوي او له دننه یې خوري، د هغه روغ احساسات ورنه اخلي، د مینې کولو مجال ځنې اخلي، په زړه کې یې بد ګوماني او بد ویني واکمنوي، هغه د نا متعادل سلوک خوا ته بیایي، ناوړو فکرونو او ناسم قضاوت ته یې رسوي او ورو ورو یې ژوند ګډوډي.

څوک چې په کرکې اخته دي، هماغسي چې پخپله له دننه خوا څخه ویجاړېږي، نورو ته هم زیان اړوي. کله چې نورو ته یې زیان رسېږي، نور هم عکس العمل کوي او بیا هغه د دې پر ځای چې د خپل سلوک په اړه بیا فکر وکړي، پر ځای یې خپل ګناهونه او اعمال توجیه کوي او نور تورنوي چې ګواکې زیان ور اړوي.

کرکجن کس کرکجنه ژبه لري، برغلیز ادبیات کاروي، احساساتي او غوسهناکه غاړه یې وي، زیاړي، بد رد ویل، او داسې خبرې چې د نورو احساسات زخمي کوي، د ده زړه ته تسلي ورکوي. کرکه یوازې د هغه په ژبه کې نه وي، بلکې سلوک او ټولنیز چلند یې کرکجن وي.

په نړۍ کې د کرکجنو اعمالو بېلګې ډېرې دي او په کراتو لیدل شوي دي. د امریکا په ځینو برخو کې له تور پوستکو سره چلند، په ځینو هېوادونو کې له یهودانو یا مسلمانانو سره چلند، په ځینو اروپایي ملکونو کې له غیر اروپایي یا غیر آلماني وګړو سره سلوک، په ځینو اسلامي هېوادونو کې له نامسلمانانو یا د هغوی په ګومان له منحرفو مسلمانانو سره چلند، په میانمار کې د روهینګا له مسلمانانو سره چلند، په اسرائیل کې له فلسطیني مسلمانانو سره د ځینو متعصبو یهودیانو سلوک ، له بوسنیایي یا آلبانیایي مسلمانانو سره د صربانو توکمپاله چلند، په ایران کې له سني مسلمانانو سره د متعصبو شیعیانو سلوک، په ځینو عربي ملکونو کې له شیعیانو سره د متعصبو سنیانو سلوک، له افغان مهاجرانو سره د ایرانیانو توکمپاله چلند، له هندوانو او بودایانو سره د متعصبو سیکهانو چلند، له چیچیني یا د منځنۍ آسیا له وګړو سره د متعصبو روسانو سلوک، او داسې نور د کرکې بېلګې دي.

د کرکې د تولید او تکثیر شرایط:

کرکه په هغه معنا چې مخکې وویل شوه، یعنې له نورو څخه – له هغو کسانو څخه چې له موږ سره فکري، سیاسي، مذهبي ... اختلاف لري، د بېزارۍ او نفرت احساس دی او په خاصو شرایطو کې په ټولنیز خطر اوړي. خاص شرایط یعنې هغه مهال چې دا ښکارنده د فردي عارضې له بریده واوړي او په ټولنیزې ښکارندې بدله شي. دا چې ځینې کسان په فردي لحاظ په کرکې اخته دي، د دې مخه نه شو نیولی او داسې ټولنه نه شته چې ټول وګړي یې په اروایي لحاظ بېخي روغ او بې عیبه وي. په ټولنه کې د مختلفو ناروغیو او ناروغانو شتون طبیعي چاره ده. البته چې طبیعي دا معنا نه لري چې ګواکې هغه دې ښه یا سم هم وي، بلکې معنا یې دا ده چې که په ټولنه کې یو څو جسمي یا اروایي ناروغان ووینو، و نه ترهېږو او داسې وانګېرو چې ګواکې ټوله ټولنه د تباهۍ کړنګ ته لوېدونکې ده. هر وخت ځینې ناروغ، ګناهکار، او په اروایي ستونزو اخته کسان وي او ناممکنه ده چې یوه ټولنه دې یو مخ ورنه پاکه شي. که څوک وغواړي داسې ټولنه جوړه کړي نو تر هغې لوی مصیبتونه به ور واړوي، لکه څنګه چې هټلر به معلولان، همجنس بازان، او یهودیان وژل چې په خپل ګومان خپله ټولنه پاکه او مطلوبه کړي. هغه به ان سپارښتنه کوله چې وګړي یې باید ښکلې اندامونه ولري، ورزش وکړي، چاغ نه شي، او هڅاند وي. خو د دې تګلارې پایله توکمیزه تصفیه او د میلیونونو بېګناه وګړو وژل وو.

خو که دغه شیان لکه ګناهکاري، جسمي ناروغۍ او اروایي اختلالونه عامه شي او په ټوله ټولنه کې خپره شي نو بیا خو اندېښنه ورته په کار ده ځکه چې داسې ټولنه به ډېر ورې شي او وګړي به یې تباه شي. د کرکې مسأله هم دغسې ده. که کرکه عامه شي او هر ورځ نور نوي وګړي پرې اخته شي، نو هغه ټولنه به له مطلقې تباهۍ پرته بل انجام به نه لري. په رواندا هېواد کې په سلو ورځو کې اته لکه کسان ووژل شول او د دې هېواد دولت خو لا وايي چې یو میلیون او اویا زره کسان وژل شوي وو. ولې؟ ځکه چې په څو لسیزو کې هلته په ټولنه کې توکمیزه کرکه خپره شوې وه.

کرکه په هغو شرایطو کې تولیدېږي چې ناورین وي، جنګ وي، استبداد وي، فقر او محرومیت وي، ځینې کسان هر څه ولري خو اکثره وګړي هېڅ ونه لري. کرکه لکه باکټریا په ککړو محیطونو کې ښه وده او پراختیا کوي. البته یوازې کرکه داسې نه، بلکه په ګډوډۍ او بحراني شرایطو کې نورې ناروغۍ لکه بد ویني، بد ګوماني، پر نورو باندې تعرض، غلا، جنایت او نور هم غوړېږي.

خو، کرکه هر وخت د هماغه ترخو واقعیتونو په وجه چې مخکې مو یاد کړل، نه رامنځته کېږي. کله کله کرکه له توهم څخه زېږي او کله د کرکې خپروونکو تبلیغاتو زېږنده وي. د کرکې خپرول یوه هغه لاره چې د سیاسي او مذهبي لانجو په تاریخ کې اوږده سابقه لري. له پخوا څخه هغه کسان چې د قدرت د نیولو په فکر کې وو، پوهېدل چې د کرکې په خپرولو سره د خلکو یوه ډله خپل شا ته درولی شي او له دغو احساساتي او پارېدلیو خلکو څخه داسې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

ویجاړوونکی ځواک جوړولی شي چې رقیبان په زور او ځواک سره له مخې لرې کولی شي. دوی د کرکې په ایجادولو سره د ټولنې په یوه خاصه ډله کې وېره او اندېښنه خپروي او همدا هغوی سره یو کوي او خوځښت په کې راولي. له بل څخه وېره د کرکې د تولید یوه برخه ده او له هغه وګړي او ډلې چې یوازې خپله ګټه غواړي، له دې شي څخه د خپلو پروګرامونو په عملي کولو کې ګټه اخلي.

هغه کرکه چې صربي رهبرانو د غیر صربي قومونو او په تېره بیا د مسلمانانو په مقابل کې تولید کړه، هغه کرکه چې نازیانو د یهودیانو په وړاندې تولید کړه، هغه کرکه چې په رواندا کې په هوتو قبیلو کې د توتسیانو په مقابل کې ایجاد شوې وه، هغه کرکه چې چپي بهیرونو د پانګوالو او فیوډالانو په وړاندې تولیدوله، او داسې ډېرې نورې نمونې دي چې ځینې واقعیتونه له ډېرو توهماتو سره ګډ شوي دي او پراخ تبلیغات ورته شوي دي چې ځینو ته د واکمنی لاره هواره کړي.

کرکه پاروونکو تبلیغاتو ته زیاتره په هغو ټولنو کې د پراخېدو لاره هواره ده چې په تعلیمي نظام کې یې انتقادي تفکر نشته، کلیشې په کې آسانه جوړېږي، او وار له مخکې قضاوتونه په کې عام دي. چېرې چې انتقادي تکفر عام وي، وګړي د ځینو کلیشو په مقابل کې مقاومت کولی شي او ورباندې نیوکه کولی شي. په انتقادي تفکر کې د «خو ګانو» لپاره ځای وي. چا چې انتقادي تفکر یې زده کړی وي، په آسانی سره هر غوولونکي شعار ته نه تسلیمېږي. خو په هغو ټولنو کې چې وګړي یې له انتقادي تفکر سره نا آشنا دي، د وینا کولو د مهارتونو په زده کولو او د عام پسندو میتودونو په کارولو سره کولی شو د بل قوم، بل مذهب، بل ګوند، بلې ژبې ... په مقابل کې منفي فکرونه تبلیغ او کرکه تولید کړو. طبیعي ده چې په دې ډول تبلیغاتو کې د مقابل لوري ځینې داسې کړنې د سند په حیث وړاندې کېږي چې د انتقاد وړ وي خو دا کار په داسې بڼه کېږي چې د مقابل لوري ټول هویت هماغه منفي کړنو ته راټیټېږي او د هغوی پر نورو ټولو ښېګڼو سترګې پټېږي.

د کرکې د تولید امکان په داسې ځای او داسې شرایطو کې زیات وي چې د ټولنې فرهنګ د انسانانو فردیت نه مني او د انسان د شخصیت خپلواکي، له توکم، رنګ، مذهب، او ډلې جلا په رسمیت نه پېژني. هلته د یوه خاص قوم یا ټولنیزې ډلې لپاره ګُلي صفتونه جوړېږي او بیا دغه صفتونه د هماغه ډلې هر فرد ته تعمیمېږي او دا تصور خپرېږي چې د هغه قوم هر وګړی یا د هغه مذهب هر لاروی، بې له شکه چې هماغه صفتونه به لري.

شرایط هغه مهال لا خرابېږي چې د بلې خوا ډلې او وګړي هم له دې چلند سره د مقابلې لپاره، د دې پر ځای چې عقلانیت او نرمښت ته خلک راوبولي، هغوی هم د کرکې په متقابلې خپرونې لاس پورې وکړي. معمولاً د مقابل لوري د قومونو او ډلو په منځ کې فرصت طلبه کسان، د لومړی ډلې کار چې کرکه خپروي، په خپله ګټه ګڼي او په خلکو کې وېره او ډار اچوي او د ټولنې ذهن د کرکې خوا ته لا نور هم ورتېل وهي. دوی په خلکو کې د وېرې او ترهې په خپرولو سره، ځان ورته د مقابل لوري د بریدونو په مقابل کې د خپلې ډلې یا قوم ساتندوی او ژغورونکی معرفي کوي او په دې توګه ځان ته د خپل قوم رهبرۍ ته د رسېدو لاره هواروي. د نړۍ په مختلفو ټولنو کې لیدل شوي دي چې د یوه قوم فاشیست، متعصب، توکمپال او بل دېښمني کسان د دې سبب کېږي چې په مقابل قوم کې هم همداسې توکمپاله او متعصب کسان پیدا شي او رهبرۍ ته د رسېدو لاره ورته هواره شي. په دې اخ و ډب کې د دواړوو خواوو منځلاري او عقلاني مشربه وګړي څنډې ته پورې وهل کېږي او که د کرکې د څپو په مقابل کې مقاومت وکړي، په خیانت تورنېږي. د اسراییلي ښې لاسو کړنې تل په ایران او عربي نړۍ کې د بنسټپالو په ګټه وي. د غربي افراطیانو چلند هر وخت د شرقي افراطیانو په ګټه تمام شوی دی. د هرې فرقې د مذهبي متعصبانو عملونو د بلې فرقې متعصبانو ته ګټه رسولې ده.

نور بیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ